

**MINISTARSTVO PRAVDE REPUBLIKE SRPSKE
SRPSKO UDRUŽENJE ZA KRIVIČNOPRAVNU TEORIJU I PRAKSU
INTERNACIONALNA ASOCIJACIJA KRIMINALISTA Banja Luka**

MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP

**KRIVIČNOPRAVNI INSTRUMENTI
SUPROTSTAVLJANJA TERORIZMU I
DRUGIM KRIVIČNIM DJELIMA
NASILNIČKOG KARAKTERA**

**ZBORNİK RADOVA
BOOK OF PAPERS**

**Teslić,
22. i 23. april 2016. godine**

**MINISTARSTVO PRAVDE REPUBLIKE SRPSKE
SRPSKO UDRUŽENJE ZA KRIVIČNOPRAVNU TEORIJU I PRAKSU
INTERNACIONALNA ASOCIJACIJA KRIMINALISTA Banja Luka**

MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP

**KRIVIČNOPRAVNI INSTRUMENTI
SUPROTSTAVLJANJA TERORIZMU I
DRUGIM KRIVIČNIM DJELIMA
NASILNIČKOG KARAKTERA**

**ZBORNİK RADOVA
BOOK OF PAPERS**

**Teslić,
22. i 23. april 2016. godine**

ORGANIZACIONI ODBOR:

Anton Kasipović, *predsjednik, RS / Bosna i Hercegovina*
akademik prof. dr Stanko Bejatović, Crbuja
prof. dr Stanko Stanić, RS / Bosna i Hercegovina
akademik prof. dr Miodrag Simović, RS / Bosna i Hercegovina
prof. dr Ljubinko Mitrović, RS / Bosna i Hercegovina
mr Pero Dunjić, RS / Bosna i Hercegovina

Recenzenti:

akademik prof. dr Stanko Bejatović
akademik prof. dr Miodrag Simović
Prof. dr Ljubinko Mitrović

Izdavači:

Ministarstvo pravde Republike Srpske
Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu Beograd
Internacionalna asocijacija kriminalista Banja Luka

Za izdavače:

akademik prof. dr Stanko Bejatović
mr Pero Dunjić, RS / Bosna i Hercegovina

Tehničko uređenje:

Sretko Bojić

Štampa:

Marko's Design & Print studio, Banja Luka

Tiraž:

300

PSIHOSOCIJALNE KARAKTERISTIKE UČINIoca KRIVIČNIH DELA SA ELEMENTIMA NASILJA

Dr Zoran Stevanović

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja

MA Jasmina Igrački

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja

Sažetak: U radu se govori o efektima kazne zatvora izrečene izvršiocima nasilničkih krivičnih dela, profilu ličnosti nasilnika i mogućim promenama njihovog kriminalnog obrasca ponašanja. Pojedina istraživanja ukazuju da pooštavanje kaznene politike i primena represivne koncepcije prema izvršiocima krivičnih dela sa elementima nasilja ne daje očekivane rezultate, naprotiv, vreme provedeno u zatvoru učvršćuje njihove stavove o opravdanosti izvršenog dela i, istovremeno, oni postaju "žrtve" u svojim sredinama ali i heroji koji se žrtvuju za "više ciljeve." Uticaj zatvora na promenu obrasca ponašanja učinioca nasilničkih krivičnih dela je neznatan i oni, po pravilu, ne menjaju svoje stavove i u visokom procentu recidiviraju.

Ključne reči: nasilje, nasilna krivična dela, efekti kazne zatvora, kaznena politika, kriminalni obzac ponašanja.

UVOD

Nasilje je univerzalna i široko rasprostranjena društvena pojava koja se provlači kroz istoriju vekovima, menjajući svoje pojavne obike i prilagođavajući se aktuelnom društvenom trenutku. Društvena reakcija na nasilje, a posebno na nasilnički kriminalitet, se manifestovala kroz različite oblike individualnog i kolektivnog odgovora. Teško je naći vrstu kriminaliteta koji kod građana, u bilo kojem delu sveta, izaziva toliko snažnu reakciju kao što je to slučaj sa nasilničkim kriminalom- terorizam, ubistvo, razbojništvo i slična krivična dela. Za razliku od drugih tipova kriminaliteta (poput imovinskog) kod kojih često izostaje osuda dela i njegovog učinioca, na nasilnička dela se reaguje burno i sa osudom. Nasilnički kriminalitet se u kriminološkoj literaturi najčešće definiše kao kriminalitet koji obuhvata krivična dela sa elementima nasilja, tj. krivična dela kod kojih se radi

postizanja određenog cilja (ekonomskog, političkog, psihološkog i sl.) koristi napad na žrtvu ili se njime preti. Sva nasilnička ponašanja imaju jedinstveno, opšte obeležje, koje ih međusobno povezuje. U svim nasilničkim ponašanjima posledica je oštećenje žrtve kojoj se fizičkom silom nanosi fizički i/ili psihički bol, manjeg ili većeg intenziteta, što može dovesti do uništenja žrtve, izazivanje straha, panike, destabilizacije društva i sl. U krivičnim delima u kojima je imanentno nasilničko ponašanje, nasilnička suština proizilazi iz konstrukcije bića krivičnog dela u kojoj sila ili ozbiljna pretnja, vređanje ili zlostavljanje i tuča ili drsko i bezobzirno ponašanje čine bitno obeležje tog krivičnog dela. Dakle, u sferi pojma nasilničkog ponašanja nalaze se delikti nasilja vrlo različite prirode i intenziteta, od realne uvrede do ubistva, od zlostavljanja do teških akata terorizma. Najčešće i najtipičnije zakonske oznake za nasilnička ponašanja jesu: nasilje, sila, pretnja i zlostavljanje.

Krivična dela s obeležjima nasilja, pored sličnosti radnje nasilja, međusobno se razlikuju prema načinu, odnosno svrsi koju radnja nasilja ima u biću dela. U skladu sa ovim kriterijumom, krivična dela s elementima nasilja mogu se podeliti na: krivična dela nasilja i krivična dela u okviru kojih se nasilje koristi kao metod, sredstvo u izvršenju drugog krivičnog djela. S tim u vezi, jasno se može zaključiti da kada kažemo nasilnički kriminalitet, pod tim podrazumevamo ona krivična dela koja karakteriše brutalno i agresivno postupanje njihovih izvršilaca, gde je samo nasilje dominantnog karaktera, bez obzira da li ono predstavlja deo same radnje izvršenja krivičnog dela ili predstavlja neki drugi bitan element konkretnog krivičnog dela. Nasilje karakteriše, po pravilu, primena sile i ono je najčešće sredstvo za ostvarivanje nekog cilja, ali ono može biti i samo sebi cilj. Takođe, nije sporno da nasilje uvek znači jedan odnos između subjekta i objekta. Subjekt je uvek čovek, pojedinac, grupa ili čak i država preko nekih svojih organa, dok objekt može, takođe, biti čovek pojedinac ili grupa odnosno država u celini, ali i neka druga materijalna ili nematerijalna dobra. U tom smislu neki autori definišu nasilje kao odnos kroz koji se povređuje telo ili život ljudi ili se oštećuju stvari. Za druge, nasilje je napad na ličnost koji se sastoji u nanošenju udaraca, povreda i drugih činjenja koji proizilaze iz primene fizičke sile (Igrački, 2015 : 352). Ako postavimo pitanje o uzrocima masovnog kršenja zakonskih normi, odgovor možemo poronaći u činjenici da nasilnički i agresivni akti obično znače kršenje određenih normi. Nijedna vrsta nije tako destruktivna kao što je ljudska, i to ne iz bioloških osobina koje potiču iz istorije, već zbog društvenih uslova koje donosi istorija. Ljudska agresija i nasilje je prisutno u svim fazama razvoja ljudske civilizacije. Danas se često ističe da su nasilje i nasilni delikti u ekspanziji i da je u stalnom porastu.

Podaci pokazuju da je nasilje u savremenom društvu, ipak, u opadanju u odnosu na ranije istorijske periode¹.

I pored činjenice da poslednjih godina nasilnički kriminal opada, on i dalje predstavlja ozbiljan društveni izazov za koje savremena civilizacija mora da nađe odgovor i da takav oblik ljudskog ponašanja svede na prihvatljiv i podnošljiv nivo. Proučavanje delikata nasilja, kao jednog od najintragantnijih fenomena savremene civilizacije, ima poseban značaj (Igrački, J.;2015: 352). Termini „nasilje” i „agresija” koriste se, praktično kao sinonimi .

KRIZA IDENTETA KAO UZROK IZRAŽENOG NASILNIČKOG PONAŠANJA

Psiholozi se uglavnom slažu u proceni da se pri pokušaju objašnjenja i razumevanja, a zatim predviđanja i kontrole ljudskog ponašanja uopšte pa i nasilnički kriminalitet, moramo koncentrisati na proučavanje interakcije između ličnosti i njenog psihosocijalnog okruženja. Prvi korak u ovom naporu bi predstavljala deskripcija tipova pojedinaca "sklonih" homicidnom i drugom nasilju i identifikacija eventualnih diskriminativnih atributa različitih violentnih subgrupa (Kron, L. 2000: 10) . Veoma značajan uzrok nasilničkog ponašanja može se naći u krizi identiteta i pojedinca i grupa. Traganje za identitetom, bilo da je reč o pojedincu ili grupi, nastojanje da se taj identitet osvoji ili sačuva, da se identifikuje sa nekim ili nečim, pokreće ljude u određenim okolnostima čak i na one akcije koje su po oblicima i sadržaju bezobzirne, nasilne, a često i iracionalne. Sticanje identiteta za pojedinca podrazumeva pitanja: “Ko sam?” “Odakle potičem?” “Kome pripadam?” “Šta mogu da učinim?” i slično. To su ujedno i prva ontološka, semantička i semiotička pitanja koja su vezana za saznanje o vlastitom identitetu (samoidentitetu) povezanom i naslonjenom na integritet, ali i deo nesvesnog u čovekovom biću. Pojedinaac nastoji da sazna po čemu je on jedinstven, poseban, različit od drugih, šta su njegove prednosti, šta nedostaci i slabosti. Saznanje o vlastitom identitetu je jedan od najvažnijih, psiholoških i socijalnih, pokretača čovekove delatnosti i egzistencije. Identitet je povezan sa osećanjem sigurnosti² (Gidens, 1998: 95), pouzdanosti, pripadanja i poverenja. Poverenje u druge uvek je povezano sa

¹ U Americi je nasilni kriminal opao, u poslednjih nekoliko godina, sa 758 izvršenih nasilnih krivičnih dela na 100 000 stanovnika u 1992. godini na 386 krivičnih dela u 2011. godini.(po Dejvidu H. Bejliju)

² Filozofi su nam pokazali da na kognitivnom nivou ne postoji ni jedan aspekt naše lične egzistencije u koji možemo biti sigurni

dozom sumnje, praćeno zatvaranjem i neuključivanjem, a to stvara uslove za nestabilan identitet. U traganju za novim identitetom ljudi ponekad žive bez "identiteta"³, odriču se onog što im je dato, dostupno, svakodnevno, "obično", odbacuju "mali" lični identitet, beže u usamljenost, izolovanost od spoljašnjeg sveta, uvereni da su odabrani za "posebnu misiju", da stiču "veliki", mnogima nedostupan, identitet. Na taj način se identitet ispoljava kao "aspekt emotivnog i psihološkog sklopa pojedinca; on je, sledstveno tome, nerazdvojan od očuvanja ličnog integriteta i sigurnosti, i može biti izuzetno otporan na promenu" (Dženkins, 2001: 84). Sticanje individualnog identiteta je dvosmeran proces: proizvod unutrašnje snage, mogućnosti, ambicije ličnosti ("ja" ili "ego") i interakcije sa spoljašnjim svetom (s "drugim" ili "drugima"). Identitet je nastojanje pojedinca da se nametne, "prikaže", postepeno otkrivajući pojedine aspekte svoje sopstvenosti, ali i nastojanje drugih da (Šijaković: 243) to prihvate, potvrde, poveruju mu, učestvuju zajedno s njim, ili ga odbace. Sticanje identiteta je dugotrajan proces. To podrazumeva određenu selekciju, potrebu da se pojedinac dokazuje, da stiče određeno poverenje, da svoje aspiracije i želje usmerava prema očekivanju drugoga ili drugih. Pojedinca u tom slučaju identifikuju drugi koji imaju već potvrđenu snagu i moć, dokazani i osvojeni autoritet, "težinu" u grupi ili zajednici. U procesu sticanja identiteta pojedinac se poistovećuje sa određenom grupom, njenom suštinom i snagom, sa osobinama i postupcima njenog vođe. On prihvata vrednosti, stavove, poglede i položaj određene grupe kao svoje lične. On sve čini da pokaže kako zaslužuje poverenje i kako će ispuniti sva očekivanja grupe, vođe ili zajednice. Tu se identitet ostvaruje kroz proces identifikovanja (poistovećenja) pojedinca sa vođom, grupom ili zajednicom. Pojedinac se, na neki način, odriče svog nesigurnog ličnog identiteta u korist vođe ili grupe da bi ga kasnije "dobio" kao osnažen i nesumnjiv⁴. Dakle, čovek može steći svest o vlastitom identitetu kroz znanje, obrazovanje, kreativni i stvaralački nagon, ispoljavanjem svog talenta i sposobnosti, racionalnim odnosom prema tradiciji, nasleđu i pripadanju. Takav pojedinac je slobodan, samosvestan, snažna ličnost, većinom tolerantan, svoj identitet sa lakoćom pronalazi, oseća, vlada njime, on mu nije

³ Ljudi sa lošim, skrivenim namerama putuju sa lažnim pasošima i drugim dokumentima, tuđim imenima, skrivenim poreklom, tuđim mislima, ciljevima i planovima. Postavlja se pitanje da li su oni ličnosti, ili su samo ljudska bića koja na apsurdan način zadržavaju obeležja čoveka kao ljudskog roda.

⁴ O tome nalazimo zanimljiv stav kod Raula Žirardea koji ističe da "pojedinac gubi svoj identitet prepuštajući se vođi; međutim, ovakav poklon sopstvene ličnosti konačno će dovesti do pronalazjenja sebe. Jer, tako veličanje slavnog Dvojnika zapravo je traganje za vlastitim identitetom, nagonska potreba za osvajanjem pravoga 'sebe' "

teret. Međutim, danas je česta situacija da pojedinci svoj identitet stiču kroz proces imitacije i podražavanja (vođa ili grupa), služenja nekome ili nečemu. Oni teško stiču identitet (imaju osećaj da ga nikada nisu dovoljno i čvrsto stekli), a lako im izmiče, panično i uz snažne frustracione i emotivne izlive tragaju za njim. Zbog toga su krajnje osetljivi na svaku upitnost ili sumnju izraženu u njihov identitet. Kao što to čini pojedinac, isto tako manja ili veća skupina ljudi, određeni pokret, neka društvena grupa ili zajednica prolaze kroz proces identifikacije s nekom idejom, vrednostima, stavovima ili postupcima. Tako nastaje proces sticanja i očuvanja kolektivnog identiteta. Proces sticanja kolektivnog identiteta (kolektivnog formiranja identiteta) započinje kroz stavove, "mi" i "oni", i pitanja: "Ko smo mi"? "Kome pripadamo?" "Gde je naše mesto?" "Koji je naš prostor?" "Šta treba da radimo?" "Ko su oni?" "Kome oni pripadaju?" "Da li nas oni ugrožavaju?" "Da li su oni naši neprijatelji?" i slično. Centralno mesto zauzima odnos "mi" – "oni". Odobravanje, poverenje, opravdanje i privrženost prema onome (onima) što predstavlja sintagma "mi", i nepoverenje, sumnjičenje, odbacivanje i odbojnost prema svemu što se odnosi na "oni". Identitet se ovde potvrđuje kroz razlikovanja "nas" od "njih", to je identitet "po sebi". Tu se stalno veličaju vrednosti "naše" strane kao nesumnjive i dokazane; time se podstiče homogenizacija grupe i poštovanje autoriteta vođe, jača borbeni duh i spremnost na akciju. Kolektivni identitet uključuje individualne identitete na taj način što im daje zajedničko usmerenje, zajedničku svest o konkretnoj situaciji, akterima i namerama "njih" u odnosu na "nas". Spoljašnja situacija ("oni") koristi se za proces "ukorenjivanja" kolektivnog identiteta u pojedinca; on je jednim delom proizvod dobrovoljnosti (traganje za zaštitom i sigurnim utočištem), a drugim delom proizvod nametanja pravila i oblika kolektivne zaštite. Pojedinac tu dobija sindrom "kolektivizma": on pojedinca, pripadnika drugog kolektiva gleda kao "jednog od njih" koji u sebi nosi sve zajedničke osobine tog kolektiva, a sebe ili nekog pripadnika svog kolektiva kao onog ko sublimiše sve osobine tog kolektiva. Tu do izražaja dolazi ona "drugost", neko drugi: stranac, neprijatelj, dalek, opasan, loših namera, jednom rečju uvek drugačiji od "nas". Tu kolektivni identitet dobija smisao samo ako se jasno razgraniči od "drugih", ako je "jedinствен", ako se ne može integrisati u širu celinu i time "izgubiti" svoju posebnost. To posebno dolazi do izražaja kada se kolektiv nalazi u okruženju gde se posmatračima sa strane ne nameću jasne razlike među kolektivima i kolektivnim akterima u jednoj sredini. U takvim uslovima razvija se sujeta i netrpeljivost, spremnost da se sličan kolektiv potisne kako bi "mi" ostali jedini. To je značajan prostor za širenje terorizma. Čovek ostvaruje

pripadnost u više kolektiviteta istovremeno, kroz ostvarenje različitih uloga u društvu. On pripada porodici, etničkoj grupi, državi, partiji, ideologiji, veri, određenoj kulturi. Uspostavljanje ravnoteže i artikulacija različitih oblika pripadnosti predstavlja iskušenje i pokazuje sposobnost i snagu svakog pojedinca da se snađe, da ostane "svoj". Ukoliko to ne uspe, čovek dolazi u situaciju da akcenat stavi na pripadnost jednom kolektivu, da ga izdvoji, nadredi svim ostalima, time se prostor sticanja identiteta sužava, postaje jednostran, čovek oseća teskobu, strah i nesigurnost umesto širine, slobode, poverenja i tolerancije. Kao što sticanje i očuvanje individualnog i kolektivnog identiteta mogu predstavljati izvor nesporazuma i konflikata u društvu, to isto može i kriza identiteta. Kada pojedinac gubi sigurnost u svoje ostvarene ambicije i mogućnosti, kada mu sadašnje delovanje postaje nesigurno, a budućnost neizvesna, kada počne da gubi dostignuti sklad materijalnih i duhovnih potreba, onda je reč o krizi identiteta. Kriza kolektivnog identiteta ogleda se kroz gubljenje moći i uticaja u određenoj sredini, mobilizacije i kontrolne uloge nad pojedincima. U trenucima gubljenja identiteta pojedinci i kolektivi često pribegavaju radikalnim sredstvima, militarizmu, nasilju, u sadašnjem stanju deluju instrumentima prošlosti. Njima se tada postavlja samo jedno pitanje, njemu podređuju sve: "Kako očuvati svoj identitet?" To otvara nove prostore za iracionalno delovanje, a time i za nasilničko ponašanje, ubistva, terorizam i sl. Verski identitet je snažniji od svih drugih identiteta jer je vezan za božiju "pravdu" i milost. Bog je neka vrsta poslednjeg (konačnog) utočišta čovekovog, "azil" posle iskušenja i neuspeha. Pojedinac sve radi u ime Boga i po "naređenju" Boga. Zbog toga je i verski terorizam snažno ukorenjen u pojedinačni i kolektivni identitet, bezobziran i surov po izboru ciljeva i izvršenju akcija i veoma rasprostranjen. On je istovremeno i najstariji oblik terorizma, a često je povezan sa etničkim terorizmom.

U pokušaju da razumemo, kako jedna osoba može da povredi drugu osobu ili više osoba, mnogo ljudi verovatno traže nešto unutar pojedinca, neku mentalnu bolest ili ludilo, dubok bes ili nemogućnost kontrolisanja emocija, ili neki drugi individualni "nedostatak". Sociolozi se fokusiraju na društvenim snagama izvan pojedinca koji utiču da on počini nasilni delikt. Stručnjaci kažu da je najviše zločina počinjeno pod uticajem jakih emocija, a da najmanje ubistava počine duševno oboleli. Psihosocijalne odlike nasilnika određuju stepen težine počinjenog delikta, kod nas se ubistva dešavaju najčešće pod uticajem jakih emocija. Izvršiocu su prosečne osobe, u posebnim okolnostima, kao što su verbalni i neverbalni sukobi, dešavaju se u kući, ali često i na javnom mestu. O intezivnom emocionalnom uzbuđenju, tj. o žestini

afekta izvršioca govore tragovi koji ostanu na telu žrtve. Nije isto ako ubica ubode nožem žrtvu više puta ili jedanput, ako ubode više puta žrtvu, reč je o smanjenoj kontroli upravljanja postupcima. Postoje i racionalna ubistva, ona koja su unapred smišljena. Ona su najčešće vezana za profesionalne ubice, organizovani kriminal i ubistva radi interesa.

Duševni bolesnici počine najmenju stopu ubistva, dok to nije slučaj kod osoba koje imaju poremećaj strukture ličnosti, on nije isto što i duševna bolest. Poremećaj strukture ličnosti karakteriše poremećaj psihičke funkcije koju nazivamo moralnost, tj. poremećene moralne norme, to su osobe koje su emocionalno bezosećajne, surove i grube, samo sebi okrenute, takve osobe nemaju sposobnost da dožive grižu savest. One se takođe i emocionalno nezrele, imaju potrebu dokazivanja, ali i dovoljno straha, ponašaju se surovo samo kada su nadmoćni. Postoje i prolazni poremećaji, najčešće su paranoidni. Ubijaju žrtve zbog sumanutih uverenja ili zabluda. Paranoidne ideje nisu dugotrajne, traju nekoliko dana, mogu biti podstaknute emocijama, i tada najčešće počine zločin.

Agresija koja se dešava u trenutku ubistva vezana je za traumatski razvoj, neka oštećenja tokom razvoja i, po pravilu, postoji specifičan odnos prema žrtvi. Viktimologija veoma dobro ukazuje na značaj žrtve, od provokacije do direktnog vinovnika, onog koji će potpaliti fitilj zločina do koga možda ne bi ni došlo. Ubica pronađe žrtvu i tu se krug zatvara. Određeni zločinci imaju sklonost ka određenim žrtvama. Nađu određeni tip osoba koji u njima podstiče sadističke želje. Izvršilac ubistva je sličan drugim ljudima, ali je izabrao destruktivno i pogrešno sredstvo za postizanje svojih ciljeva. Postoji sklonost određenih ljudi ka zločinu. Ubice su najčešće devijantne osobe i kod njih je problem nedostatak moralne odgovornosti- nemaju kajanje, savest ili moralnu svest, ali vremenom nauče da je imitiraju.

Kada govorimo o ubicama, psiholozi najčešće polaze od psiholoških karakteristika ubica i L. Kron daje podelu na pet tipova psihološkog profila ubica: neurotični, paranoidni, simulativni, depresivni i normalni (sa blagom disimulacijom). *Neurotični tip ubice*, njihovi zločini veoma retko imaju bizarne elemente, najčešće ubijaju rukama, prebijaju na smrt ili guše svoje žrtve. U najvećem broju ubijaju bliske osobe, rođake, prijatelje, ili ih je samo u trećini slučajeva motivisala seksualna ljubomora. Ovaj tip odlikuje procentualno najveći broj alkoholičara, kod njih dominiraju osećanja depresije, očaja, nevoljenosti i neželjenosti. Prema uzorku Kronove ovom tipu pripada najmanji broj ubica, samo 9 ispitanika (6,37%). *Paranoidni tip*, ovaj tip ubice potiče iz degradiranih porodica, gde postoji problem sa zavisnošću alkohola ili sa mentalnim bolestima. Paranoidan tip ubice je

najmanje obrazovan od svih ostalih profila ubica, ali odlikuje je ih jaka emocionalna osetljivost sa izraženom agresivnošću. Skloni su pogrešnom percipiranju dešavanja iz okoline i paranoidnim obradama događaja, uvredljivi su i netolerantni. Ovaj tip ubice bira žrtve tako misleći da su to osobe koje ga progone. U ovu grupu spada 40 ispitanika (21,17%) uzorka. *Simulativni tip* ubice, ubija žrtve sa kojima je u nekoj vrsti bliske veze, ljubavne, prijateljske ili rođačke. Imaju najmanji stepen obrazovanja, češće ubijaju na mlađem uzrastu. Dominiraju osećanja besa, ljutnje, osvetoljubivosti, izrazito su agresivni prema okolini, naročito prema bliskim osobama. Ne potiče iz razorenih ili porodica sa mentalnom bolešću, ovom tipu profila pripada 18 ispitanika (12,68%) uzorka. *Depresivni tip ubice*, je socijalno povučen i izolovan, introvertna ličnost sa niskim nivoom emocionalne energije. Dominiraju osećanja beskorisnosti, pesimizma, bezvoljnosti, nizak nivo samopouzdanja, stalno su zabrinuti oko nečega. Ovaj tip ubice najviše ubija u alkoholisanom stanju, seksualna ljubomora ima veliki udeo pri izvršenju ubistva. Žrtve su poznate i bliske osobe. Ovom profilu pripada 34 ispitanika (32,94%) uzorka. Poslednji tip ubica prema Kronovoj podeli, jeste *normalni tip*, kome i pripada najveći broj ubica, čak 41 subjekt (28,87%) uzorka, koje odlikuje visok nivo obrazovanja. Ovaj profil ubice potiče iz rasturenih porodica, i oni češće od ostalih tipova ubijaju rođake, ljubavne partnere ili prijatelje. Najmanje destruktivnih i ograničavajućih i scenarijskih zabrana sreću se kod "normalnog" profila. Članovi paranoidne grupe najčešće su bili neželjena deca. Pored ovoga, oni često imaju, poput neurotične grupe, izrazito negativan doživljaj detinjstva. Najviše povređujućih poruka majke nalazi se u paranoidnoj grupi, a "loših" poruka oca u grupi simulanata. Negativna očekivanja u odnosu na sopstveni životni finale češća su kod paranoidnog i simulativnog nego kod ostalih profila. Najkofuzniji način razmišljanja odlukuje, opet, paranoidnu grupu na čije članove se izgled, sručila najveća mera patnje, negativnih ranih iskustava i problema u poređenju sa ostalim tipovima. Najmanje elemenata negativne životne propagiranosti i tragike srećemo kod "normalnog" profila. Podaci takođe sugerišu da su paranoidni tipovi skloni da ubijaju ranije u životu (pre četrdesete godine), a neurotični kasnije. Najobrazovaniji subjekti spadaju u neurotičnu ili "normalnu" grupu, dok najmanje obrazovani pripadaju paranoidnom ili simulativnom profilu (Kron, L.2000: 199). Štajgleder je, takođe, kao osnov svoje klasifikacije ubistava uzeo psihološke i psihopatološke karakteristike. Njegova trojaka podela se sastoji od ubice u afektu, nagonskog ubice i racionalnog ubice. Smanjena sposobnost stvaranja altruističkih odnosa, kao preduslov afektivne reakcije, zajedno sa osećanjem

niže vrednosti i osvetoljubivošću stavlja potencijalnog ubicu u situaciju da na najmanje povode iz društvene sredine reaguje brzo i agresivno. Takođe, afektivni ubica se odlikuje nesigurnošću, a ponekad abnormalnošću i intelektualnom zaostalošću. Za razliku od ubice u afektu, inteligencija je češće ispod proseka kod nagonskog ubice. U međuljudskim odnosima ostvaruje mali kontakt, sa visokim stepenom egoizma i slabo razvijenim altruizmom. Ono što je posebna karakteristika ovog tipa ubice je poremećaj seksualnog nagona, što dovodi do vršenja ubistava. Isto tako, nagonski ubica se ponaša sa tendencijom da impulsivno reaguje, i u stilu kratkog spoja. Poslednji tip Štajglederove klasifikacije ubice je racionalni ubica, koji se odlikuje ekstremnim egoizmom i „siromaštvom“ raspoloženja i osećanja. Značaj nivoa inteligencije nije od presudne važnosti, jer se kod ovog tipa ubice javljaju svi nivoi inteligencije. Štajgleder je smatrao da njegova tipologija ubica može da se koristi prilikom sprovođenja mera prevencije. Kako su racionalne i nagonске ubice osobe sa određenim mentalnim poremećajima, situacione okolnosti nisu od prevelikog značaja. Međutim, kod ubice u afektu, situacione okolnosti imaju suštinski značaj. Iz ovoga prozilazi zaključak da se recidiv ne može očekivati kod afektivnog ubice, za razliku od druga dva tipa. Šire posmatrajući ovaj Štajglederov stav, zaključujemo da on dovodi u vezu ličnost učinioaca dela i situacione okolnosti, odakle proizilazi da i normalna ličnost, pod određenim vanrednim situacionim okolnostima, može izvršiti ubistvo (Kapamađžija, B. 1981:125).

UTICAJ KAŽNJAVANJA I ZATVORA KAO INSTITUCIJE NA UČINIOCE DELIKTA NASILJA

Nasilje se u individualnom i društvenom životu ljudi ispoljava u različitim oblicima, pa tako ono može biti individualno ili kolektivno, institucionalno, običajno, psihopatsko, rodno, ali ono što je u svim tim varijantama zajedničko jeste pojava moći i dominacije. Zato se nasilje može posmatrati kao reakcija na stanje ugroženosti, straha, bespomoćnosti i revolta koji je izazvan tim stanjem. Stnje socijalne krize često prethodi nasilju pa socijalna kriza može predstavljati žarište stalne frustracije i izvor agresije i nasilja.

Teoretičari danas ističu, najčešće, tri glavna cilja kažnjavanja: zaštita društva od prestupnika, resocijalizacija prestupnika i prevencija kriminalnog ponašanja. U tom cilju, savremena penološka saznanja zastupaju shvatanja po kome se društvo najuspešnije brani od kriminala resocijalizacijom i reintegracijom prestupnika, odnosno njegovim ponovnim uključivanjem u društvo. Kad je reč o kazni zatvora i spomenutom modelu resocijalizacije,

jedan broj autora upozorava na neprirodnost i konfliktnost uloge istovremenog kažnjavanja i resocijalizacije. Svakako da su to dve posebne uloge, ali moguće je pronaći i zajedničke niti koje kažnjavanje i resocijalizaciju prestupnika povezuju. Kažnjavanje je posledica prestupa i upozorenje da pojedinac mora da promeni ponašanje, vrednosni sistem, odnos prema društvenim vrednostima i sl. Resocijalizacija je koncept koji iznalazi sredstva i metode da u pojedincu promeni određene navike, vrednosni sistem i stav prema društvenim vrednostima-pogotovo ono ponašanje koje je normativno inkriminisano. Poslednjih decenija sve više prevladava stav da institucionalna resocijalizacije ne utiče, u očekivanom obimu, na promenu obrasca ponašanja prestupnika i da se oni vrlo brzo vraćaju na kriminalni obrazac ponašanja, najčešće i sa znatno brutalnijim krivičnim delima. Takvo stanje se može objašnjavati neuspelom resocijalizacijom, dominantnijim uticajem zatvorske negativne neformalne strukture zatvorenika, ali i nemoći zatvora kao institucije da menja obrasce ponapšanje prestupnika.

Stanje u zatvorskom sistemu, generalno, je veoma složeno: zatvori su prenatrpani do granice neizdrživosti, struktura zatvorenika je sve složenija i u kriminološkoj i u psihološkoj sferi, sve je veći broj zavisnika od droge, materijalni položaj i zatvora i zaposlenih je loš, neadekvatan kadrovski potencijal, nemotivisanost zaposlenih i sl. Složeno stanje još više se usložava i činjenicom da je „kriminalna infekcija“ u zatvoru sve izraženija, formalni sistem je sve slabiji i neefikasan, što dovodi u pitanje ostvarivanje osnovnih funkcija zatvora. Direktor Međunarodnog centra za zatvorske studije, Rob Allen, povodom aktuelnog stanja u zatvorskom sistemu, komentariše: "S obzirom na visoke finansijske, društvene i etičke troškove zatvora, podaci bi trebali podstaknuti politike u svakoj zemlji da učine sve što mogu kako bi ograničili veličinu svoje zatvorske populacije. Preterano korištenje zatvora ne čini ništa za poboljšanje javne bezbednosti". Logično se nameće pitanje šta sa izvršiocima najtežih krivičnim delima i zločinima- serijski ubica, terorista i dr. Da li zatvor može nešto da promeni u njihovim stavovima i u njihovom ponašanju. Iskustva pokazuju da nema značajnijih promena u njihovom kriminalnom obrascu koji je toliko čvrst (do fanatizma) da zatvorske institucije, u današnjoj organizacionoj formi, nemaju efikasne mehanizme za korekciju njihovih ponašanja. Da li je zatvorski sistem Gvatemala jedino rešenje. Sa aspekta humanosti nije a sa aspekta bezbednosti možda i jeste.

ZAKLJUČAK

Pojam nasilničkog kriminaliteta se koristi za označavanje onih krivičnih dela koja karakteriše brutalno i agresivno postupanje njihovih izvršilaca, odnosno gde element nasilja ima dominantan karakter, bez obzira da li je deo radnje izvršenja, ili predstavlja neki drugi bitan element konkretnog krivičnog dela. Sa krivično – pravnog aspekta pod nasiljem podrazumevamo umišljajno nanošenje duševnog, a znatno češće fizičkog bola ili povrede, odnosno posledice nasilja su po pravilu kombinovane, fizičke i psihičke. Stoga se nasilje može podeliti na psihičko i fizičko. Pod fizičkim nasiljem podrazumeva upotreba fizičke sile sa ciljem fizičkog ugrožavanja, tj. prebijanja, nanošenja lakih i teških telesnih povreda i lišavanje života, kao i seksualno ugrožavanje, gde spadaju silovanje, seksualno uznemiravanje, seksualno zlostavljanje, bludne radnje i sl. Pod psihičkim ili emocionalnim nasiljem podrazumevamo najčešće verbalni (može biti i neverbalni) oblik nanošenja povreda nečijoj psihi. Nasilje možemo podeliti i s obzirom na odnos učinioca i žrtve, i to kao nasilje prema nepoznatim osobama i nasilje prema poznatim osobama. Nasilje prema nepoznatim osobama obuhvata razne vidove proganjanja, ubistva iz koristoljublja, razbojništva, terorizam, zločini mržnje, politička ubistva, tortura i drugi oblici državnog nasilja, nasilničko ponašanje na javnim mestima i manifestacijama, satanistička ubistva, seksualni delikti, trgovina ljudima. Organizovano nasilje predstavlja vrsti organizovanog kriminala u kom dominira nasilje, dok se pod nasilničkim kriminalitetom obično smatra da obuhvata krivična dela kod kojih se radi postizanja nekog određenog cilja koristi napad na život ili telo ili se njime preti. Kada je u pitanju nasilnički kriminalitet koji se ispoljava u sklopu organizovanog kriminaliteta, najčešće su u pitanju pojedina krivična dela kojima se ugrožava lična i imovinska sigurnost građana.

Uopšteno govoreći, društvene brige u vezi sa nasiljem trebalo bi da se sastoje od preventivnih, intuitivnih i rehabilitacionih mera. Preventivna mera se u velikoj meri odnosi na značajno restrukturiranje kulturnih stavova i Institucija. Intuitivna mera se uglavnom bavi da u društvu ne dođe do potencijalnog nasilja. Indetifikovati i razumeti na vreme sve elemente koji doprinose da neka ličnost postane ubica, može nam pomoći da sprečimo takve tragedije u budućnosti.

Uzroci nasilničkog ponašanja i vršenje delikata nasilja su mnogobrojni. U ovom radu posebna pažnja je posvećena krizi identiteta kao jednom od dominantnih uzroka agresivnom i nasilničkom ponašanju izvršioca krivičnih dela. Traganje za identitetom, bilo da je reč o pojedincu ili grupi, nastojanje da se taj identitet osvoji ili sačuva, da se identifikuje sa nekim ili nečim,

pokreće ljude u određenim okolnostima čak i na one akcije koje su po oblicima i sadržaju bezobzirne, nasilne, a često i iracionalne.

LITERATURA:

- Dženkins, R. (2001), Etnicitet u novom ključu, "Biblioteka XX vek", Beograd
 Gidens, E. (1998), Posledice modernosti, "Filip Višnjić", Beograd
 Hofman, B. (2000), Unutrašnji terorizam, Beograd
 Igrački, J. (2015), Krivičnopravne i kriminološke karakteristike nasilničkog kriminaliteta u Srbiji, *Kriminal i društvo Srbije: izazovi društvene dezintegracije, društvene regulacije i očuvanja životne sredine*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd
 Kapamađžija, B., (1981), Ubistvo – psihopatologija i sudska psihijatrija, Matica Srpska
 Kron, L., (2000), Kajinov greh, Psihološka tipologija ubica, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd
 Smit, D. A. (1998), Nacionalni identitet, "Biblioteka XX vek", Beograd
 Šijaković, I. (2002) Terorizam i problem identiteta, Sociologija, Vol. XLIV N° 3

PSYCHOSOCIAL CHARACTERISTICS MADE WITH ELEMENTS OF CRIMINAL ACTS OF VIOLENCE

Abstract: This paper speaks about the effects of prison sentence imposed on the offenders who committed violent crimes, personality of the offender and possible changes of their criminal pattern of behaviour. Some research suggest that tightening of punitive policy and implementation of repressive conception towards offenders who committed crimes with elements of violence does not give expected results but on the contrary, time spent in prison firms their opinions on justification of committed crimes and at the same time they are becoming 'victims' in their environments as well as heroes who sacrifice themselves to 'higher purposes'. The effect of prisons on changing of patterns of behaviour of the offenders is insignificant and they, according to a rule never change their opinions and there is a high percent of recidivism.

Keywords: violence, violent crimes, effects of the prison sentence, punitive policy, criminal pattern of behaviour.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

343.9.02(082)
323.285(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Кривичноправни
инструменти супротстављања тероризму и другим
кривичним дјелима насилничког карактера (2016 ; Теслић)
Zbornik radova = Book of Papers / Међународни научни
скуп Кривичноправни инструменти супротстављања тероризму и
другим кривичним дјелима насилничког карактера, Teslić, 22. и 23.
април 2016. године ; [organizacioni odbor Anton Kasipović ... [et
al.]]. - Banja Luka : Internacionalna asocijacija kriminalista :
Ministarstvo pravde Republike Srpske ; Beograd : Srpsko
udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, 2016 (Banja Luka :
Marko's Design & Print studio). - 631 str. ; 24 cm

Текст цр. и лат. - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце
уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Abstract.

ISBN 978-99976-669-2-5

COBISS.RS-ID 5801240

